

Základy fuzzy modelování

Vilém Novák

Kniha seznamuje čtenáře se základy fuzzy logiky a fuzzy regulace. Srozumitelnou formou s minimálními nároky na předchozí matematické znalosti jsou vysvětleny základy teorie fuzzy množin, teorie přibližné dedukce a fuzzy regulace.

Kniha je určena programátorům, analytikům, učitelům a studentům středních a vysokých škol, projektantům automatizovaných řídicích systémů a všem ostatním zájemcům o fuzzy technologii.

Doc. Ing. Vilém Novák, DrSc.
Základy fuzzy modelování

sazba: Vilém Novák

obálka:

ilustrace: Vilém Novák

Sazba provedena v systému L^AT_EX

Vydalo nakladatelství **BEN** — **technická literatura**

Praha 2000

1. vydání

ISBN 80-7300-009-1

© Doc. Ing. Vilém Novák, DrSc.

Ostravská universita

Ústav pro výzkum a aplikace fuzzy modelování

Ostrava, říjen 2000

Všechna práva vyhrazena

Obsah

1 Úvod — o principech fuzzy logiky a fuzzy regulace	7
1.1 Neurčitost v lidském životě	7
1.2 Proč fuzzy regulace	10
2 Základy teorie fuzzy množin a jazyková proměnná	17
2.1 Fuzzy množiny a fuzzy relace	17
2.1.1 Pojem fuzzy množiny	17
2.1.2 Operace s fuzzy množinami	24
2.1.3 Fuzzy čísla	31
2.1.4 Kartézský součin a fuzzy relace	35
2.1.5 Fuzzy rovnost a extenzionální fuzzy množiny	41
2.2 Evaluační jazykové výrazy a jazyková proměnná	43
2.2.1 Sémantika přirozeného jazyka a jazyková proměnná	43
2.2.2 Evaluační jazykové výrazy	48
2.2.3 Jazykový kontext	62
2.2.4 Lingvistická aproximace	62
3 Základy teorie fuzzy logiky a přibližné dedukce	67
3.1 Struktura pravdivostních hodnot	67
3.2 Fuzzy pravidla typu JESTLIŽE–PAK	69
3.2.1 Fuzzy pravidla a jazykový popis	69
3.2.2 Pravidla typu JESTLIŽE–PAK ve formální fuzzy logice	71
3.2.3 Fuzzy pravidla typu JESTLIŽE–PAK ve fuzzy aproximaci	78
3.2.4 Pravidla typu Takagi-Sugeno	84
3.3 Přibližná dedukce	87
3.3.1 Základní princip přibližné dedukce	87
3.3.2 Základní princip logické dedukce	88
3.3.3 Fuzzy logická dedukce	90
3.3.4 Defuzzifikace	95
3.3.5 Fuzzy aproximace při funkcionální interpretaci pravidel	99
3.3.6 Použití metod přibližné dedukce ve fuzzy modelování	103

4	Princip a typy fuzzy regulátorů	113
4.1	Princip fuzzy regulace	113
4.2	Typy fuzzy regulátorů	116
4.3	Stanovení parametrů fuzzy regulátoru	119
4.3.1	Stanovení proměnných a jazykového kontextu	119
4.3.2	Určení způsobu přibližné dedukce a defuzzifikace	120
4.3.3	Tvorba báze znalostí	121
4.4	Aplikace fuzzy regulace v Kovohutích Břidličná	134
5	Fuzzy shluková analýza	137
5.1	Úvod	137
5.2	Algoritmy fuzzy shlukování	139
5.2.1	Algoritmus fuzzy c-means	139
5.2.2	Gustafson-Kesselův algoritmus	142
5.2.3	Určení počtu shluků	144
5.3	Sestavení fuzzy pravidel na základě nalezených shluků	144
6	Softwarový systém LFLC	149
6.1	Charakteristika LFLC	149
6.2	Základní principy a výhody LFLC	150
6.3	Stručný popis LFLC 1.5	152
	Literatura	156
	Rejstřík	163

Předmluva

V r. 1986 (a 1990, 2. vyd.) vyšla má první kniha pod názvem „Fuzzy množiny a jejich aplikace“ (viz [31]). Čtenář se v ní měl možnost seznámit se specifickým směrem matematiky — tzv. teorií fuzzy[†]) množin, která se programově zaměřila na modelování fenoménu vágnosti. Protože tato teorie zobecňuje pojem množiny, což je v matematice základní pojem, zasáhla nejen celou matematiku, ale zejména všechny její potenciální aplikace. Proto byla teorie fuzzy množin zpočátku přijata s nedůvěrou. Hovořit o nepřesnosti v matematice se zdá být v přímém rozporu se staletou představou o její absolutní přesnosti. Je však třeba zdůraznit, že jde o nedorozumění. Teorie fuzzy množin a fuzzy logiky jsou přesné matematické disciplíny poskytující prostředky pro modelování složitých procesů, při kterém se nepřesnost pouze toleruje. Problém spočívá v tom, jak nepřesnost matematicky (a tedy přesně) charakterizovat a tím umožnit vznik metod, které dávají realističtější výsledky než klasické metody, které s nepřesností nepočítají.

Na teorii fuzzy množin úzce navazuje tzv. fuzzy logika. Ta již v sedmdesátých letech nabídla aplikace zejména v řízení a regulaci. V osmdesátých letech je začali realizovat a dále rozvíjet zejména Japonci. Fuzzy logika pronikla do technologie, přičemž koncem osmdesátých a v devadesátých letech došlo k převratu v myšlení řady lidí a na celou teorii se začalo pohlížet z úplně jiného pohledu. Dokonce došlo k jevu, který lze bez přehánění nazvat „fuzzy boomem“. Např. v r. 1992 bylo slovo „fuzzy“ vyhodnoceno jako nejčastěji používané cizí slovo v Japonštině. V současné době se fuzzy logika a fuzzy regulace staly standardními součástmi moderních technologií.

I když výše zmíněná kniha vyšla v r. 1990 ve druhém pozměněném vydání, je to až dosud jediná kniha v české literatuře o tomto oboru. Mezitím se fuzzy logika a fuzzy regulace staly součástí kurzů na vysoké škole, a proto se projevuje dosti značný hlad po novější literatuře, která by odrážela současný stav. To mne vedlo k napsání této knihy. Čtenář se v ní seznámí jak s motivací a podstatou teorie fuzzy množin a fuzzy logiky, tak s principy fuzzy regulace a druhy fuzzy regulátorů. Dotkneme se také některých obecnějších vlastností a poukážeme na sílu principu přibližné dedukce, jejíž nejvíce propracovanou a nejúspěšnější aplikací je fuzzy regulace.

Mým cílem bylo napsat knihu pro co nejširší okruh čtenářů, a proto jsem se snažil o srozumitelný a co nejjednodušší výklad, avšak pokud možno ne na úkor přesnosti. Předpokládané znalosti z matematiky jsou ve většině případů na úrovni prvního kurzu na vysoké škole. Zaváděné pojmy jsou ilustrovány na jednoduchých příkladech a matematická tvrzení, pokud jsou uvedena, jsou bez důkazu, který lze najít ve speciální literatuře. Závěrem bych chtěl poděkovat

---

[†]) Slovo „fuzzy“ (čti *fazi*) pochází z angličtiny a znamená „neurčitý, nejasný, ochmýřený“ či „rozjařený“. Protože jde o odborný termín, kde konotace vyplývající z různých spojení, např. „nejasná logika“, jsou nežádoucí, používá se i v češtině původní tvar bez překladu.

svým spolupracovníkům Ing. Antonínu Dvořákovi a Mgr. Aleně Matouškové za to, že pečlivě přečetli rukopis a pomohli ke zlepšení jeho čitelnosti a k odstranění některých chyb.

Autor